

Uporaba pogodbenih oboroženih sil v ekspedicijskih misijah

Use of contracted armed forces in expeditionary missions

Povzetek

Pogodbene oborožene sile so v globalizaciji postale stalne spremljevalke državnih oboroženih sil pri napotitvah v ekspedicijske operacije. Sploh po koncu hladne vojne, ko se je začelo zmanjševanje oboroženih sil in vlaganj v vojaško opremo. Zaradi vse večjih nasprotovanj razvitih držav po vojaških posredovanjih in vlaganjih v državne, nacionalne vojske so države nekatere naloge prenesle na nedržavne akterje – pogodbene oborožene sile (zasebna vojaška in/ali varnostna podjetja). Uporaba pogodbenih oboroženih sil je vsekakor dodana vrednost pri opravljanju nalog in doseganju taktičnih ter strateških ciljev. Vendar lahko ima zatekanje k zunanjim izvajalcem (angl. *outsourcing*) v ekspedicijskih operacijah tudi negativne posledice na delovanje vojaških sil držav najemnic, pa tudi na države, v katerih delujejo. Namreč plačanci so po mednarodnem pravu in ženevskih konvencijah prepovedani.

Ključne besede: *plačanci, pogodbene oborožene sile, zasebna vojaška in/ali varnostna podjetja.*

Abstract

In the era of globalization, private military contractors have become a permanent accompaniment to regular armed forces in expeditionary missions, particularly since the Cold War, as armament and military expenditure has been visibly decreasing. Non-acceptance of intervention and investment in state armies by developed states has set conditions which compel states to alternative approaches, including complementing security with non-state actors, i. e. contracted armed forces (private military/security companies). Contracting private military companies provides many times the added value in achieving tactical or strategic aims, but outsourcing in expeditionary missions can also have

negative consequences if combined with regular armed forces, especially since mercenaries, by international law and the Geneva Conventions, are prohibited.

Key words: *mercenaries, contracted military forces, private military/security companies.*

1 Uvod

Uporaba pogodbenih oboroženih sil v ekspedicijskih operacijah ali na kriznih in vojnih območjih sega daleč v zgodovino. Pogosto se uporablja stavek, da so jih države in vladarji uporabljali kot podaljšano roko državnih interesov, saj so z njihovo pomočjo pogosto dosegali svoje cilje, pa naj bo to ob vzporedni uporabi državnih oboroženih sil ali samostojno. Tudi danes nam vpogled v sodelujoče akterje v vojnah, konfliktih in drugih kriznih razmerah kaže, da ni nič drugače. Medtem ko so aktivnosti vojaških enot držav v ekspedicijskih operacijah načeloma vedno transparentno in javno predstavljene, so bili in so udejstvovanje ter aktivnosti pogodbenih oboroženih sil bolj ali manj zamegljeni. Pogodbene vojaške sile so zasebna vojaška podjetja in plačanci, ki delujejo za najemnika, naj bo to država, vlada ali drugi najemnik, ki želi doseči cilj na nekem tujem ozemlju, saj delujejo na podlagi pogodbe o najemu in za osebni dobiček – denar. V nasprotnem bi jih poimenovali uporniki, ki se bojujejo proti oblasti in niso najeti, ali pa paravojaška organizacija. Zasebna vojaška podjetja pa to niso, saj so uradno registrirana podjetja v neki državi, kljub delovanju kot »tihi državni partner«.

Zaradi množičnega *outsourcinga* smo si v prispevku postavili vprašanje, kakšen je namen ter katere so prednosti in pomanjkljivosti pogodbenih oboroženih sil. Ali nam lahko plačanci služijo kot dodana vrednost pri vojaških operacijah in ali nam lahko tudi škodujejo? Prispevek govori o tem, kaj so pogodbene oborožene sile in o njihovi uporabi v preteklosti in danes. Pri tem smo na kratko obravnavali še vprašanje zakonitosti njihove uporabe. Pri raziskovanju njihovega delovanja smo se po večini omejili na najbolj odmevni zasebni vojaški podjetji, nekdanji Blackwater in današnja Wagnerjevo skupino, ki sta se oz. se še vedno po večini ukvarjata s posredovanjem in uporabo najemniške vojaške sile plačancev.

2 Opredelitev pojmov

2.1 Ekspedicijske sile

V ameriški vojaški doktrini, ki opredeljuje posamezne vojaške pojme in splošne doktrinarne smernice za vodenje vojaških operacij, so ekspedicijske zmogljivosti opredeljene kot vojaške sile, katerih zmožnost je takojšnja razporeditev na katero koli lokacijo na svetu. Na območju delovanja takoj oblikujejo pogoje za delovanje in vzdržujejo svoj operativni doseg (operativni doseg v tej povezavi pomeni prostorsko in časovno komponento zmožnosti izvajanja vojaških aktivnosti). Zmogljiv operativni doseg pa je nujen za izvajanje odločilnih vojaških delovanj (ADRP-3-0 Land Operations, 2016, 1–11). Tak primer ekspedicijskih sil (čeprav te niso bile pogodbene, temveč konvencionalne) so oborožene sile Združenih držav Amerike, ki so bile leta 1917, med prvo svetovno vojno, pod poveljstvom generala Johna J. Pershinga¹ napotene v Evropo, da bi pomagale antanti (Francija, Velika Britanija in Irska ter Rusija) v konfrontaciji s centralnimi silami (Nemško cesarstvo, Avstro-Ogrska, Osmansko cesarstvo). Ameriške sile so se sprva bojevale v podporo francoskim in britanskim enotam, septembra 1918 pa so kot samostojna vojska začele svojo prvo večjo ofenzivo kot odgovor na nemške napade. Dve diviziji ameriških sil, ki sta bili nastanjeni blizu pariškega naselja Château-Thierry, sta ustavili nemško vojaško napredovanje. (American Expeditionary Force, 2022).

2.2 Vojaške sile

Polkovnik Kladnik² (2022) opredeljuje oborožene sile kot: »Oborožene sile predstavljajo posebno organizacijo države, ki je usposobljena in opremljena za izvajanje oboroženega boja oziroma bojnega delovanja, ki je lahko ofenzivno, specialno, defenzivno ali prehodno. Sestavljajo jo sile za bojevanje, sile za bojno podporo, sile za zagotovitev delovanja in sile za podporo poveljevanja. V širšem smislu pa jih sestavljajo tudi vse druge oborožene formacije posamezne države (policija, milica, teritorialna obramba, narodna garda, partizanske in prostovoljne enote), ki so v skladu z notranjimi predpisi te del njenih oboroženih sil. V skladu z mednarodnim pravom so oborožene sile organizacija, ki je pooblaščen, da

¹ John Joseph Pershing (1860–1948) je bil general s štirimi zvezdicami in general oboroženih sil Združenih držav Amerike, ki je vodil ameriške ekspedicijske sile v prvi svetovni vojni (John J. Pershing, 2022).

² Polkovnik dr. Tomaž Kladnik je izredni profesor za predmetno področje sodobne zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru ter nosilec predmetov vojaška in evropska zgodovina 19. stoletja ter zgodovine migracijskih procesov na Fakulteti za slovenske in mednarodne študije Nove univerze (Žužek, 2022).

v okviru oboroženega boja izvaja bojno delovanje in proti kateri se lahko to izvaja. Za pripadnike oboroženih sil pa mednarodno pravo ne opredeljuje samo pripadnikov oboroženih sil in z njimi izenačenih struktur, ki so opredeljeni z notranjim pravom, ampak tudi druge kategorije bojevnikov, ki jim mednarodno pravo, če sodelujejo v oboroženem spopadu, nudi mednarodno zaščito v primeru, da so ranjeni, bolni ali zajeti.«

2.3 Pogodbene oborožene sile in plačanci

Sporazum o standardih, ki bi natančno opredeljevali pojem pogodbenih oboroženih sil (zasebnih vojaških podjetij, zasebnih varnostnih podjetij, mednacionalnih varnostnih korporacij, varnostnih pogodbenikov), na političnem in akademskem področju ne obstaja. Obstajajo le razlage različnih avtorjev. V prispevku predstavljamo McFatovo³ (2014, 13–14) razlago, ki pravi, »da obstaja pet značilnosti, ki v globalni politiki razlikujejo zasebna vojaška podjetja od drugih nedržavnih akterjev:

- prvič, zasebnim vojaškim podjetjem je dobiček pomembnejši od politike, čeprav to ni vedno pravilo;
- drugič, oblikovana so kot večnacionalne korporacije in sodelujejo na globalnem finančnem trgu;
- tretjič, so ekspedicijsko usmerjene, kar pomeni, da storitve prodajajo na tujih ozemljih;
- četrtič, običajno svoje sile napotujejo na vojaški način (bojne sile, podporne sile in sile za zagotovitev delovanja);
- petič, zasebna vojaška podjetja uporabljajo silo in tako sodelujejo v oboroženih bojih.«

V preglednici 1 so prikazani trije tipi zasebnih vojaških podjetij: zasebna vojaška podjetja kot bojne enote (angl. *private military companies*), podjetja za podporo varnosti (angl. *security support companies*), ki zagotavljajo storitve operativne podpore, kibernetске varnosti ipd., ter splošni pogodbeniki (angl. *general contractors*), kjer gre za zasebna podjetja, ki ponujajo storitve logistične podpore. Opisana so njihova poslanstva oziroma naloge ter naštet primeri podjetij. Obstajata torej dve vrsti zasebnih vojaških podjetij (angl. *private military*

³ Sean McFate je ameriški strateg in strokovnjak na področju mednarodnih odnosov, sodelavec v Atlantskem svetu v Washingtonu in profesor na več ameriških univerzah (Georgetown University's School of Foreign Service, Syracuse University's Maxwell School in National Defense University). Je nekdanji pripadnik desantne enote ameriške vojske in pozneje tudi del zasebnega vojaškega podjetja, ki je delovalo v Afriki in Sahari.

companies): plačanci (angl. *mercenaries*) in vojaška podjetja (angl. *military enterpriser*). Podjetja s plačanci so zasebna vojska, ki je zmožna samostojno opravljati vojaške kampanje in ofenzivne operacije. V preteklosti je bilo takšno podjetje Executive Outcomes, ki je bilo nastanjeno v Južni Afriki in je v 1990. letih izvajalo samostojne operacije. Leta 1993 ga je angolska vlada najela, da bi zatrla drugo največjo stranko v Angoli, tako imenovano Nacionalno unijo za osvoboditev in neodvisnost Angole (*National Union for the Total Independance of Angola – UNITA*), in ponovno zavzelo naftno ploščad v pristaniškem mestu Soyo ter usposobilo vladno vojsko. Za storitve naj bi dobilo plačilo 40 milijonov dolarjev na leto (McFate, 2014, 14).

Tipologija zasebnih varnostnih podjetij po dejavnostih in njihova poslanstva	
a)	Zasebna vojaška podjetja kot bojne enote (angl. <i>private military companies</i>). Ekspedicijske organizacije, katerih osnovna funkcija je usposabljanje za boj s sovražnikom v tujih državah. • Podjetja plačancev (angl. <i>mercenaries</i>). Osnovno poslanstvo so bojevanje, napotitve enot za spopad s sovražno enoto in doseganje vojaških ciljev (patruljiranje, ofenzivne in defenzivne operacije, izvidovanje idr.). Primer podjetja: Executive Outcomes. • Zasebna vojaška podjetja (angl. <i>military enterpriser</i>). Osnovno poslanstvo je oblikovanje tujih sil: demobilizacija nasprotnih sil in/ali oblikovanje novih (rekrutacija, usposabljanje, opremljanje, oblikovanje nadzornih institucij). Primeri podjetij: Blackwater, DynCorp International, Triple Canopy.
b)	Podjetja za podporo varnosti kot enote za bojno podporo (angl. <i>security support companies</i>). Ekspedicijske enote, ki zagotavljajo operativno delovanje bojnim enotam. Osnovno poslanstvo so operativna koordinacija, kibernetško bojevanje ali informacijsko bojevanje: vzpostavitev in upravljanje poveljevanja, kontrole, komunikacijska zagotovitev na nevarnih območjih, zbiranje obveščevalnih podatkov, analiza tveganja in groženj, načrtovanje in uporaba propagande in drugih storitev, zavajanje, vohunstvo ali sabotaža. Primeri podjetij: Titan Corporation, Lincon Group, Total Intelligence Solutions.
c)	Splošni pogodbeniki kot enote za zagotovitev delovanja (angl. <i>general contractors</i>). Organizacije, ki zagotavljajo logistično podporo bojnim enotam. Osnovno poslanstvo so opremljanje in oskrba vojakov, vzdrževanje opreme, transport, gradbeništvo, kadri. Primeri podjetij: Swift Global Logistic, Armor Group.

Preglednica 1: Tipologija zasebnih varnostnih podjetij po dejavnostih (vir: povzeto po McFate, 2014, 16–17)

Od plačancev (angl. *mercenaries*) pa se zasebna vojaška podjetja (angl. *military enterpriser*) ločijo tako, da novačijo ljudi za potrebe druge vojske. Tak tip podjetij za svoje najemodajalce s svojim najetim kadrom usposablja druge vojske ali opravlja druge naloge. Združene države Amerike, na primer, so se pogosto naslanjale na pogodbenike, s katerimi so usposabljele afganistansko nacionalno

armado in policijo. Zasebno vojaško podjetje DynCorp International je za posel usposabljanja afganistanske policije od Združenih držav Amerike dobilo pogodbo, vredno milijardo dolarjev (McFate, 2014, 14).

3 Mednarodnopravna opredelitev pogodbenih oboroženih sil in plačancev

Za pogodbene oborožene sile, ki so za oborožene sile v vojnah in za oborožene konflikte vedno igrale pomembno vlogo in bile tako imenovani »skriti ali tihi partner«, to področje nikoli ni bilo posebej natančno urejeno z mednarodnopravnimi obvezujočimi akti. Dokler ne bo enotne definicije, kaj sploh so pogodbene oborožene sile in kakšne zadolžitve lahko prevzemajo, bo način njihove uporabe ostal v domeni volje posameznih držav in njihovih predpisov. So pa v mednarodnem vojaškem pravu opredeljeni plačanci. 8. junija 1977 je bil sprejet prvi dopolnilni protokol k ženevskim konvencijam (12. avgusta 1949, o zaščiti žrtev mednarodnih oboroženih spopadov) in v 47. členu opredeljuje plačance (Zidar, 2019):

1. Plačanec nima pravice biti bojevnik ali vojni ujetnik.
2. Plačanec je vsaka oseba:
 - a) ki je posebej rekrutirana lokalno ali v tujini, da bi se bojevala v oboroženem spopadu;
 - b) ki dejansko neposredno sodeluje v sovražnostih;
 - c) ki je motivirana, da sodeluje v sovražnostih izključno zaradi osebne koristi in ji stran v spopadu obljubi ali ji je v imenu strani v spopadu obljubljen znatno večje materialno plačilo od tistega, ki je obljubljen ali izplačano bojevnikom s primerljivim činom in podobnimi dolžnostmi v oboroženih silah te strani;
 - d) ki ni državljan strani v spopadu niti ne prebiva na ozemlju, ki ga nadzoruje stran v spopadu;
 - e) ki ni pripadnik oboroženih sil strani v spopadu in
 - f) ki ga država, ki ni stran v spopadu, ni poslala po službeni dolžnosti kot pripadnika svojih oboroženih sil.

Dopolnilni protokol plačancem ne podeljuje statusa bojnika. Hkrati pa tudi niso in ne morejo biti obravnavani kot civilisti, saj imajo ti po ženevskih konvencijah prav tako poseben status. Po mednarodnem pravu so plačanci civilisti, ki se bojujejo zaradi dobička. V to kategorijo ne spadajo pogodbeniki, ki so del

zasebnih vojaških podjetij, če se to ukvarja s podporo v kakršni koli obliki in ima za to odobritev vojaških sil. Sporna so zasebna vojaška podjetja, ki posredujejo in napotujejo plačano silo za bojevanje ali drugo obliko ofenzivnega delovanja oziroma, kjer opravljajo naloge, ki jih v bistvu lahko opravljajo le oborožene sile držav. Ker ženevske konvencije niso ustavile trenda najemanja plačancev, je leta 1989 je Generalna skupščina Združenih narodov sprejela resolucijo 44/34 o Konvenciji proti novačenju, uporabi, financiranju in usposabljanju plačancev (*International Convention against the Recruitment, Use, Financing and Training of Mercenaries*). Veljati je začela leta 2001, kot posledica večletnih usklajevanj med državami, ki so v ospredje postavljale potrebo po ureditvi, kontroli in pravni ureditvi plačancev. Konvencija kljub temu ni prinesla rešitve za pravno ureditev zasebnih vojaških in varnostnih podjetij, saj pojmovno opredeljuje le plačance (El Mquirmi,⁴ 2022).

Leta 2006, zlasti zaradi razširjene uporabe pogodbenih oboroženih sil v Iraku in Afganistanu, je Mednarodni komite Rdečega križa v Ženevi (*International Committee of the Red Cross*), ki se ukvarja z zaščito in podporo žrtvam v vojnah, izdal Montreuxev dokument.⁵ Gre za prvi medvladni dokument, ki poudarja spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava pri delovanju zasebnih vojaških podjetij v oboroženih konfliktih, in je prvi dokument, ki neposredno omenja delovanje zasebnih vojaških podjetij in državam najemnicam nalaga odgovornost za spoštovanje mednarodnega humanitarnega prava ter ženevskih konvencij. Dokument daje smernice in primere dobre prakse, ki naj jih države upoštevajo, če že najemajo pogodbene oborožene sile. Opredeljuje, katere storitve lahko pogodbeniki izvajajo, postopke registracije, najema in nadzora nad zasebnimi vojaškimi podjetji. Usmeritve se nanašajo na države najemnice, na države, v katerih pogodbeniki delujejo, in na države, v katerih so podjetja registrirana. Prvi del dokumenta je za podpisnice pravno obvezujoč, drugi del pa daje smernice za angažiranje zasebnih vojaških podjetij. Podprlo ga je 58 držav in tri mednarodne organizacije (El Mquirmi, 2022).

Švicarska vlada je leta 2010 izdala še eno iniciativo, in sicer Mednarodni kodeks za delovanje zasebnih vojaških podjetij (*International Code of Conduct for Private Security Providers*). Dokument spodbuja podjetja k spoštovanju pravil delovanja,

⁴ El Mquirmi Nihal je Maročanka in specialistka na področju mednarodnih odnosov. Je sodelavka v maroški nevladni organizaciji *Policy Centre for The New South*, ki se ukvarja s pospeševanjem razvoja maroškega in južnoafriškega socialno-ekonomskega razvoja.

⁵ Podpornice Monteruxevega dokumenta so nekatere države afriške regije, latinskoameriške regije, azijske in zahodnoevropske regije, Združene države Amerike, Ukrajina, Evropska unija, Severnoatlantska zveza ter Organizacija za varnost in sodelovanje. Rusija ni sodelujoča pri tem dokumentu.

pravil uporabe sile, prepoved mučenja, trgovanja z ljudmi, spolnih zlorab, selektivno zaposlovanje, usposabljanje osebja itn. Za spremljanje upoštevanje tega kodeksa je bila ustanovljena tudi ustanova *International Code of Conduct Association* s sedežem v Švici, ki med drugim nadzira delovanje zasebnih varnostnih podjetij, ki so podpisnice tega kodeksa (El Mquirmi, 2022). Vlade Združenih držav Amerike, Avstralije, Kanade, Norveške, Švedske, Velike Britanije in Švice so podpornice tega kodeksa (International Code of Conduct, 2010).

Organizacija združenih narodov (delovna skupina pri Uradu za človekove pravice) je leta 2011 pripravila še en osnutek konvencije, ki bi pokrivala delovanje nedržavnih akterjev, tj. tudi zasebnih vojaških podjetij. Pripravila je osnutek Konvencije o zasebnih vojaških podjetjih (*Convention on Private Military and Security Companies (PMSCs) for consideration and action by the Human Rights Council*, 10. 5. 2011), ki pa vse do danes še ni bila dokončno usklajena. Navaja ključne funkcije, ki naj nikoli ne bi bile prenesene z državnih sil na nedržavne akterje ali druge pogodbene sile, in sicer neposredno sodelovanje v oboroženih konfliktih, tehtanje odločitev o vojni ali bojnih operacijah, zajetja ujetnikov, vohunstvo, obveščevalna dejavnost, uporaba orožja za množično uničevanje ipd. Države si med seboj niso edine niti o slednjem, kaj šele o mednarodnem standardu ureditve zasebnih vojaških podjetjih. Osnutek konvencije pa je bil narejen za dodatno spodbudo držav, da same vzpostavijo pravne mehanizme pri ustanavljanju, uporabi in nadzorovanju zasebnih vojaških podjetij (El Mquirmi, 2022).

4 Kratek zgodovinski pregled uporabe plačancev in pogodbenih oboroženih sil

Biti plačanec je nekoč pomenilo časten posel, čeprav je bil krvav, zaposlovanje plačancev v zgodovini pa je bila običajna praksa že pred našim štetjem. Na primer Ksenofontova vojska grških plačancev, znanih kot Deset tisoč⁶ (401–399 pr. n. št.), kartažanska plačana vojska med punskimi vojnami proti Rimu (264–146 pr. n. št.) ali Hanibalova šesttisočglava vojska, ki je marširala čez Alpe, da bi napadla Rim (McFate, 2014). Obdobje merkantilizma v 17. stoletju je viden primer, ko

⁶ Deset tisoč je bila sila najemniških enot, večinoma Grkov, ki jih je Kir mlajši (perzijski princ in general) zaposlil, da bi poskušal prevzeti prestol perzijskega cesarstva bratu Artakserksu II. (v bitki pri Kunaksi v Babiloniji in Siriji in nazaj v Grčijo, 401–399 pr. n. št.). (Ten Thousand, 2022).

so nedržavni vojaški akterji prevzeli pomembno vlogo. Nanda⁷ (2022) navaja, da se je to zgodilo predvsem zaradi pojava kolonializma, povečanja trgovine, intenziviranja konkurence med velikimi trgovskimi državami ter prilaščanja naravnih virov in dragocenih kovin. Taki akterji so po navadi najemali nedržavne akterje, ki so skrbeli za geoekonomske cilje držav v tujih regijah. Kot značilna primera navaja Veliko Britanijo in Nizozemsko, ki sta uporabljali tako imenovano kvazidržavno trgovinsko organizacijo – Nizozemsko vzhodnoindijsko družbo in Britansko vzhodnoindijsko družbo (angl. *Dutch East India Company*⁸ in *English East India Company*⁹) in sta za svoje delovanje uporabljali plačance. Tudi za doseganje ofenzivnih vojaških operacij (del bengalske vojne je bila na primer bitka v Buxarju – boj med Britansko vzhodnoindijsko družbo in lokalnimi silami – ki pa je privedla do pravice Britanskega vzhodnoindijskega podjetja, da pobira davke v Bengal, Bihar in Orrisi) (Nanda, 2022).

Z Napoleonovimi vojnami ter francosko revolucijo in idejami o državljskih pravicah ter idejo o tem, da kraljeva vladavina ne izvira več od božanske pravice, temveč od vladanih (ljudstva), ji je uspelo preobrniti trend najemanja plačancev. S tem pa se je pojavila tudi odgovornost državljanov, da je vojaško služenje (naborništvo) postalo domoljubna dolžnost branjenja državnih interesov. Tudi v prvi in drugi svetovni vojni, pa vse do hladne vojne so imele pravico do uporabe sile za reševanje mednarodnih konfliktov izključno suverene države in njihove vojske (McFate, 2014). Sredi 20. stoletja so bili plačanci ponovno pogosto uporabljeni za strmoglavljanje nestabilnih vlad v državah v razvoju in za zagotavljanje dovolj kritične moči za izvajanje državnih udarov. Poleg tega so tudi transnacionalna in globalna podjetja pogosto uporabljala zasebna varnostna podjetja za zavarovanje

⁷ Parkaš Nanda (indijski novinar) je proučeval in komentiral indijsko notranjo ter zunanjo strateško politiko več kot tri desetletja. Bil je nekdanji član Indijskega sveta za zgodovinsko raziskovanje (*Indian Council for Historical Research*), prejemnik seulske štipendije za mir ter član Inštituta za mirovne študije in konflikte (*Institute of Peace and Conflict Studies*), danes pa je v uredniškem odboru v neodvisnem in zasebnem indijsko-kanadskem digitalnem mediju *The EurAsian Times*.

⁸ Gielink (2007, 149–154), častnik na Nizozemski obrambni akademiji (*Netherland Defence Academy*), navaja Nizozemsko vzhodnoindijsko podjetje, ustanovljeno leta 1602, kot prvo ogromno mednarodno podjetje na Nizozemskem s 50.000 zaposlenimi in 200 ladjami, ki je bilo prvo zasebno vojaško podjetje. V imenu generalnih stanov (ali tudi splošnih stanov je bila v Franciji starega režima zakonodajna skupščina vseh stanov kraljestva) je vojaško podjetje dobilo monopol za izvajanje kolonialnih aktivnosti na vzhodu, saj Nizozemska takrat ni imela vojaških zmogljivosti, s katerimi bi lahko izvajala vojaške posege. Zato je bilo zasebno vojaško podjetje odgovorno za več bojnih operacij, gradilo je trdnjave (takratni način zavzemanja mest s plačanci). Ko je podjetje osvojilo ozemlje, ga je moralo obdržati, kar pa je lahko le s plačanci in uporabo vojaške moči.

⁹ *English East India Company* – podjetje je imelo nadzor nad velikim delom indijskega podcelinskega kontinenta, koloniziralo je del Jugovzhodne Azije in Hongkonga. Bilo je največja korporacija na svetu v tistem času. Imelo je svoje oborožene sile (britanske, bengalske in bombajske), skupino 260.000 vojakov, in služilo britanskim kolonialnim interesom v Indiji (Gielink, 2007, 149–154).

svojih interesov in zaposlenih, zlasti na obubožanih in nestabilnih območjih, a bogatih z naravnimi viri (Nanda, 2022).

Mike Hoare je bil značilni plačanec tega obdobja. O njem je napisanih več knjig, bil je posnet tudi film z naslovom *The Wild Geese*. Kot upokojeni major je živel v Južni Afriki in pomagal voditi dve različni skupini plačancev v kongovski krizi. Najel ga je takratni predsednik vlade Moïse Tshombe, da bi se bojeval proti opoziciji pod vodstvom Patricea Lumube (borca za osamosvojitve in nekdanjega predsednika vlade Demokratične republike Kongo). Ena skupina je bila oblikovana v vzhodni provinci Konga v Katangi leta 1961 in je želela doseči neodvisnost od Republike Kongo (enota se je imenovala Štirje komandos). Druga skupina plačancev, ustanovljena leta 1964, pa je bila namenjena za vodenje vojaške enote, imenovane Pet komandosov. Štela je okoli tristo vojakov, ki so bili večinoma iz Južne Afrike. Njihova naloga je bila, da se bojujejo v uporniški akciji, imenovani Simba (Osborn,¹⁰ 2021).

5 Uporaba pogodbenih oboroženih sil

Podjetja plačancev niso bila namenjena le za strmoglavljenje vlad ali izvajanje uporniških akcij, temveč je izredno zmanjševanje vojaških sil po hladni vojni hkrati tudi sovpadalo s porastom napotitev vojaških sil v mednarodne operacije kriznega odzivanja. Zato so bile vlade prisiljene k zatekanju k zunanjim izvajalcem z namenom privatizacije nalog, ki bi jih sicer opravljali vojaki (Jäger,¹¹ 2007, 347). Ali kot pravi Clivaz (2008),¹² državne oborožene sile s strateškega vidika po večini uporabljajo zasebna vojaška podjetja kot multiplikatorje oziroma množitelje sile, saj se same niso sposobne spopasti z vsemi izzivi, ki jih predstavlja sodobni konflikt ali vojna.

Pomen zatekanja k zunanjim izvajalcem je zato dojelo veliko držav. Posebni projekti ali naloge, ki jih lahko izvajajo zasebna vojaška podjetja, so velika prednost za vojsko in njihove operacije. Medtem ko velike in močne države najemajo zasebna vojaška podjetja, ker se same želijo osredotočiti na bojne zmogljivosti in bojevanje, majhne ali nestabilne države najemajo pogodbenike, saj same nimajo dovolj bojnih zmogljivosti. Zaradi tega je pojav tako imenovanega privatiziranega bojevanja postavil zahtevo po premisleku o prednostih in pomanjkljivostih

¹⁰ John W. Osborn je ameriški zgodovinar in pisec za ameriški spletni medij *Warfare History Network Magazine*.

¹¹ Thomas Jäger je nemški profesor in doktor na Univerzi za družbene vede v Kölnu.

¹² Emmanuel Clivaz je doktor filozofije, raziskovalec v raziskovalnem repozitoriju na škotski Univerzi St. Andrews.

uporabe zasebnih vojaških podjetij. Vlade so spoznale, da uporaba zasebnih vojaških podjetij za nekatere vojaške naloge ni samo *outsourcing*, temveč pomeni tudi optimizacijo organizacije sil (Gielink, 2007, 154–164).

5.1 Blackwater

Erik Prince,¹³ ustanovitelj ameriškega zasebnega vojaškega podjetja Blackwater, naj bi nekoč dejal, da je cilj njegovega podjetja pri zagotovitvi nacionalne varnosti to, kar dela FedEx za Postal Service (obe sta poštni podjetji, op. a.). Blackwater je bilo le eno od zasebnih varnostnih podjetij, ki so jih Združene države Amerike najele za delovanje v ekspedicijskih operacijah. Leta 2004 je bilo skupaj s še drugimi zasebnimi varnostnimi podjetji, kot sta DynCorp International in Triple Canopy Inc., angažirano za varovanje objektov in oseb ter druge varnostne storitve v Afganistanu in Iraku (McFate, 2014, 10). Vsi so bili najeti za opravljanje nalog, ki naj bi jih sicer opravljale vojaške sile držav, vendar je bilo to iz različnih vzrokov preloženo na pogodbene oborožene sile. Med predsedovanjem ameriškega predsednika Baracka Obame in začetkom umika ameriških sil iz Afganistana je napotitev zasebnih varnostnih pogodbenikov narasla na pet tisoč. Hkrati je država ustvarila razmere, da se je lahko oddaljila od odgovornosti za neuspehe in s tem obvarovala ugled lastne države. Preprostost napotitve pogodbenih oboroženih sil v primerjavi z napotitvijo oboroženih sil držav kaže na prednost pri uresničevanju državnih ciljev. Tako se tudi zakrije število uradno napotenih sil in daje navidezno nekritično vpletanje države v zunanje zadeve. Civilna javnost pa je z naravo in delom pogodbenikov slabo seznanjena. S tem pa ostane domače javno mnenje za sodelovanje v konfliktu neprizadeto (How Mercenaries, Wagner Group are shapping Ukraine Invasion, 2022).

Kljub prednostim najema pogodbenih oboroženih sil, ki se kažejo predvsem v multipliciranju vojaške bojne moči in množenju vojske, obstajajo tudi negativne strani. Najemanje pogodbenikov lahko povzroči škodo državi najemnici kot državi, v kateri delujejo in tudi spremenijo prvotni namen operacije, če te niso primerno nadzorovane. Ker gre pri najemanju pogodbenih oboroženih sil za drobljenje pravice do uporabe sile in prenos nekaterih vojaških nalog, v nadaljevanju opisujemo tudi neželeno delovanje zasebnih vojaških podjetij, kar je ključno tveganje pri najemanju pogodbenih oboroženih sil.

¹³ Erik Dean Price je ameriški poslovnež in nekdanji pripadnik specialnih sil vojske Združenih držav Amerike (*U. S. Navy SEAL Officer*) ter brat nekdanje ameriške sekretarke za izobraževanje Betsy DeVos.

V Iraku (med operacijo *Enduring Freedom*) je v 195 primerih eskalacija sile povzročilo najeto zasebno vojaško podjetje Blackwater. V 84 odstotkih je prvi strel izvedlo to podjetje, čeprav je bilo najeto za izključno defenzivno in prehodno delovanje. Eden izmed incidentov se je Blackwaterju zgodil tudi v Faludži, ko so najemniki delovali v najbolj nevarnem delu Iraka z neoklepnimi vozili, kljub takratni visoki stopnji ocene ogroženosti. Iraški prebivalci so jih zato ubili in javno obesili. Zaradi tega so Združene države Amerike leta 2004 izvedle ofenzivo na mesto¹⁴ (med drugim kot maščevanje za uboj štirih pogodbenikov) (Clivaz, 2008, 4–10).

Primer sedemnajstih nedolžnih civilistov, ki jih je ubilo podjetje Blackwater na trgu Nisour v Bagdadu septembra 2007, je bil še drugi odmevni primer neupravičene uporabe sile. Pogodbeniki so bili sicer po dolgem sodnem procesu obsojeni v lastni državi, a jih je takratni ameriški predsednik Donald Trump leta 2020 pomilostil, kar je povzročilo veliko nezadovoljstvo in razočaranje iraškega prebivalstva. Iraška vlada pa je hitro po incidentu Blackwaterju prepovedala delovanje v svoji državi (Krahman,¹⁵ 2011, 8).

Zaradi pogostih incidentov je Erik Prince podjetje leta 2009 preimenoval v Xe Services, leta 2014 pa v Academi, ko se je tudi združilo z drugim zasebnim vojaškim podjetjem, imenovanim Triple Canopy. Danes je podjetje del ameriškega zasebnega varnostnega podjetja Constellis Group, ki se ukvarja z zagotavljanjem pogodbenih varnostnih oziroma vojaških storitev. Samo leta 2013 je podružnica podjetja Academi – International Development Solutions – sklenila posel z ameriškim zunanjim ministrstvom v vrednosti 93 milijonov dolarjev za opravljanje različnih nalog varovanja osebja in objektov po svetu (Nauman,¹⁶ 2022).

¹⁴ Prva bitka za Faludžo (4. april–1. maj 2004), imenovana tudi Operation Valiant Resolve. Kampanja ameriške vojske med vojno v Iraku z namenom poraza ekstremistov, upornikov in tistih, ki so 31. marca 2004 ubili štiri ameriške pogodbenike. Javni prikaz pretepenih in zažganih trupel štirih ubitih mož je razburil svetovno javnost, Američani pa so bili odločeni, da ponovno zavzamejo nadzor nad mestom. 4. aprila 2004 so začeli ofenzivo. Kljub temu da so v enem tednu zavzeli skoraj tretjino mesta, so se morali zaradi prevelike stranske škode in na pritiske iraške vlade umakniti do 1. maja 2004. Ameriška vojska je nato predala vojaško operacijo faluški brigadi, ki pa je do septembra 2004 pridobljeno opremo in orožje predala upornikom (Swift, 2022).

¹⁵ Elke Krahman je nemška profesorica in sodelavka na mirovnem inštitutu v Frankfurtu (Peace Research Institute Frankfurt).

¹⁶ Sadiq Nauman je pakistanski analitik geopolitike.

5.1.1 Delovanje podjetja Academi v Ukrajini

Konkretnih dokazov za sodelovanje zasebnega vojaškega podjetja Academi v Ukrajini sicer nismo našli, je pa državna tiskovna agencija TASS v lasti ruske vlade poročala, da naj bi ameriško zasebno vojaško podjetje Academi po letu 2014 sodelovalo s kijevskimi oblastmi in na prošnjo ukrajinskega generalštaba. Sodelovanje naj bi obsegalo strelsko usposabljanje, usposabljanje iz operacij bojevanja v naseljih ter usposabljanje iz logistične zagotovitve, kar bi bataljonu Azov¹⁷ omogočilo izvedbo napadov v regijah Doneck in Lugansk. Cena za usposabljanje naj bi znašala 3,5 milijona dolarjev (Zuess,¹⁸ 2015).

Na ambicije zasebnega vojaškega podjetja pod okriljem Erika Princea pa kažejo njegovi drugi nameni, ko je leta 2020 želel kupiti kompleks ter ustvariti deset milijonov vredno zasebno vojaško in obrambno podjetje v Ukrajini. V njem bi zaposlil nekdanje ukrajinske veterane in združil vojaška tehnološka podjetja. Načrt je predvideval prevzem tovarn, kjer izdelujejo motorje za bojna letala in helikopterje, ter vzpostavitev tovarne za izdelavo streliva. Tako bi ustvaril obrambno podjetje, ki bi bilo konkurenčno Airbusu in Boeingu, ter pridobil velik del ukrajinskega obrambnega sektorja. Po besedah Igorja Novokiva, nekdanjega bližnjega svetovalca ukrajinskega predsednika, bi bil posel verjetno sklenjen, če ne bi takratni ameriški predsednik Donald Trump tisto leto izgubil na predsedniških volitvah. Pa tudi Ukrajinci so imeli pomisleke, saj naj bi Erik Prince imel poslovne vezi tudi v Rusiji (njegova sodelavca naj bi sodelovala z Rusijo pri vmešavanju v ameriške volitve leta 2020, v katere je bil vpleten Jevgenij Prigožin¹⁹ (Snodgrass,²⁰ 2021).

Februarja 2022, takoj po ruski agresiji na Ukrajino, naj bi Erik Prince z drugimi predstavniki zasebnih varnostnih podjetij, ki zagotavljajo vojaške pogodbene storitve za ameriško zunanje ministrstvo, osebno obiskal Kijev, kjer naj bi se bil sestel z ukrajinskimi oblastmi in predsednikom Volodimirjem Zelenskim. Takrat naj bi sklenili tako imenovani »faustovski dogovor«²¹ o tem, da bi različni zasebni vojaški pogodbeniki usposabljali ukrajinske nabornike za uporabo ročnih

¹⁷ Bataljon Azov je vojaška enota nacionalne garde Ukrajine, aktivna od leta 2014 in ki je sodelovala v različnih bitkah v doneški regiji v Ukrajini. Ime so si nadeli po Azovskem morju.

¹⁸ Eric Zuess je ameriški pisec in raziskovalec zgodovine.

¹⁹ Jevgenij Prigožin je ustanovitelj zasebnega vojaškega podjetja Wagnerjeva skupina. Je ruski oligarh, nekdanji zapornik in nekdanji »kuhar«²¹ ruskega predsednika Vladimirja Putina.

²⁰ Erin Snodgrass je ameriška novinarka Business Insider Africa ter diplomantka medijskih komunikacij in nekdanja asistentka v ameriškem Kongresu.

²¹ Faustovski dogovor pomeni dogovor brez kakršne koli dokumentirane oblike, kar naj bi jih odvezovalo od kakršne koli odgovornosti za sodelovanje.

protioklepni in drugih orožij, ki naj bi jih zagotovile države Severnoatlantske zveze, usmerjali pa naj bi tudi celotno obrambno strategijo Ukrajine, tudi z neposrednim sodelovanjem v bojnih operacijah severno od Kijeva, Harkova in Donbasa (Nauman, 2022). Ameriška stran je tako sodelovanje sicer zanikala, a so v nasprotju s tem jeseni 2022 v proruskem spletnem časopisu Lenta.ru navajali, da v vojni v Ukrajini Akademijevi plačanci tudi aktivno sodelujejo v bojih (Košečkina, 2022).

5.2 Wagnerjeva skupina

Zahodni mediji navajajo, da naj bi ruski predsednik Vladimir Putin uporabljal plačance kot vojaško strategijo Moskve. Sploh odkar jih je uporabil za priključitev Krimskega polotoka leta 2014 in za podporo proruskih separatistov v Donbasu. Trdijo, da naj bi Putin pomagal pri ustanovitvi Wagnerjeve skupine²² (po nekaterih virih celo največjega varnostnega operatorja na svetu), ki mu pomaga pri ohranjanju ugleda ruskih vojaških sil. Ameriški Center za strateške in mednarodne študije (*Center for Strategic and International Studies*) pravi, da je Wagnerjeva skupina rekrutirala, usposabljala in napotovala operative po svetu z namenom projiciranja moči, spodkopavanja Združenih držav Amerike in ob uporabi prikritih pogodbenikov poskušala povečati moskovski vpliv po svetu. (Nanda, 2022).

Slika 1: Logotip Wagnerjeve skupine (vir: Logo Wagnerjeve skupine, dostopno 15. 11. 2022)

Kremelj uradno sicer ne priznava prikritih organizacij, kot je Wagner, vendar je povsem neverjetno, da bi take skupine lahko obstajale in delovale brez Putinove

²² Wagnerjeva skupina se je prvič pojavila leta 2014. Sprva naj bi šlo za paravojaško enoto, januarja 2023 pa se je uradno registrirala kot zasebno vojaško podjetje, imenovano PMC Wagner Center. Med drugim se ukvarja s posredovanjem plačancev za ofenzivno delovanje.

privolitve. Aprila 2012, na primer, je Putin označil zasebne vojaške pogodbenike kot inštrument za realizacijo nacionalnih interesov brez neposredne udeležbe države (Quinn,²³ 2020). Po izbruhu konflikta v Ukrajini leta 2014, ko se je ruska stran naslonila na delo zasebnih vojaških podjetij, da bi jih podprla pri ruski operaciji, je uspeh zasebnega vojaškega podjetja v Ukrajini Kremlin spodbudil k zamisli, da so jih leta 2015 ponovno napotili v Sirijo (Ruhel,²⁴ 2022). Rusija je to storila, da bi v državljanski vojni podprli predsednika Bašarja al Asada.²⁵ Ruska federacija je ob pomoči Wagnerjeve skupine in drugih plačancev pomagala obrniti vojno v prid Asadu. 7. februarja 2018 so Wagnerjevi plačanci napadli ameriške specialne sile blizu mesta Khasham, kjer so jih zadrževali z artilerijskim obstreljevanjem, medtem ko so ruske in sirske napredovale. Američani so odgovorili z zračnimi napadi in v štiriurnem boju ubili okoli dvesto bojnikov, medtem ko sami niso imeli žrtev. Joseph Votel, nekdanji general in v tistem času vodja ameriškega centralnega poveljstva, je povedal, da naj bi ta isti napad imel ekonomski motiv, saj da je Wagner hotel imeti nadzor nad bližnjo oljno ploščadjo, blizu katere pa so Američani izvajali protiteroristično operacijo. Joseph Siegle, raziskovalec v Afriškem centru za strateške študije, pa je dejal, da je ruski vojaški uspeh v sirskega konfliktu pomenil prelomno točko za Rusijo. Dojeli so, kako hitro lahko pridobijo vpliv v regiji, v kateri do takrat niso imeli še nobenega (Sapient in Kaplan,²⁶ 2022).

Rusko zasebno vojaško podjetje pa je Rusiji pomagalo razširiti vpliv tudi v Afriki, na celini, ki je bila načeloma vedno pod britanskimi, francoskimi, ameriškimi in kitajskimi interesi. Proučevanje njihovega delovanja kaže, da si postopoma močno utrjujejo položaj na afriški celini. Wagnerjeva skupina je Rusiji pomagala leta 2019 v libijski državljanski vojni (največje naftne zaloge v Afriki in ob Sredozemlju), kjer so podpirali kampanjo Khalife Haftarja²⁷ pri nameri strmoglavljenja notranje državno priznane vlade. Kljub temu da je bil Haftar omahljiv, mu je s pomočjo Wagnerjeve skupine (okoli tisoč plačancev) in upornikov uspelo izvesti ofenzivo v Tripoliju, ki je spremenila smer vojne. Če Turčija ne bi posredovala, bi se Rusiji po vsej verjetnosti obetala možnost za postavitev vojaške baze na južnem boku Severnoatlantske zveze. Kljub temu da so se Američani zaradi tega zavzemali,

²³ Sean Quinn je irski dopisnik slovenskega neodvisnega spletnega medija Portal Plus.

²⁴ John P. Ruhel je avstralsko-ameriški novinar kanadskega spletnega medija The Asian Times na področju strateških politik in poznavalec Ruske federacije.

²⁵ Bašar al Asad je od leta 2000 sirski predsednik in ni naklonjen vmešavanju zahodnih držav v notranjo sirsko politiko.

²⁶ Sapient in Kaplan sta novinarja ameriškega neodvisnega spletnega medija ProPublica.

²⁷ Khalifa Haftar je libijski politik, vojaški častnik in poveljnik libijske nacionalne armade.

da bi Evropska unija odredila sankcije proti Wagnerju, ta tega ni storila vse do decembra 2021 (Sapien in Kaplan, 2022).

Leta 2017 je bila Wagnerjeva skupina angažirana tudi na mejah med Centralnoafriško republiko (v nadaljevanju CAR) v okolici kraja Am Daga, da bi varovala rudnike diamantov, in Sudanom, da bi varovala rudnike zlata. Prvotno je bila sicer angažirana za varovanje vlade pred uporniki. Od prihoda v CAR pa je Wagnerjevi skupini uspelo skoraj popolnoma prevzeti nadzor nad pretokom diamantov in zlata. Obstaja mnenje, da jim je vlada v zameno za njihove storitve zagotovila plačilo v naravnih virih (What is Russia's Wagner group in Ukraine, 2022). Wagnerjeva skupina naj bi povečala svoje delovanje tudi v afriški regiji Sahel. Malijska vojaška hunta, ki je oblast nasilno prevzela leta 2021, je že leta 2019 podpisala sporazum z Rusijo za sodelovanje na vojaškem področju. Čeprav sta ruska in malijska oblast zanikali navedbe, naj bi se v Mali napotilo okoli tisoč Wagnerjevih pripadnikov, ki naj bi usposabljali malijsko vojaško hunto in sodelovali v protiteroristični operaciji. V ta namen naj bi se gradila tudi vojaška baza blizu letališča Bamako, hkrati pa naj bi bili nastanjeni tudi v bazi v Timbuktuju. Po navedbah ameriškega Centra za strateške in mednarodne študije (*Center for Strategic and International Studies*) imajo ruska zasebna vojaška podjetja šestnajst pogodb z vlado podsaharske Afrike. In ne samo Rusija, temveč tudi druge države, med njimi Kitajska. Zaradi prisotnosti Wagnerjevih plačancev so se tudi odnosi med Francijo in Malijem poslabšali, saj je Francija umaknila francoske sile iz Operacije Barkhane in takubskih sil (*European Union Takuba Task Force*) iz Malija, saj nočejo podpirati vlad, ki najemajo plačance. Obstajala pa naj bi domneva, da del civilne družbe v sahelskih državah, zlasti v tistih, kjer vladata vojaške hunte (Mali, Burkina Faso, Gvineja), podpira vlade pri spodbujanju vojaških odnosov z Rusijo ali njenimi zasebnimi vojaškimi podjetji, saj menijo, da operacijam zahodnih držav ni uspelo rešiti konfliktov (Cobo,²⁸ 2022).

Po januarju 2019 se je skupina Wagner razširila še v Venezuelo, državo z največjimi znanimi nahajališči nafte, kjer naj bi pomagala »zagotavljati varnost« predsedniku Nicolásu Maduru.²⁹ Rosneft, velika ruska energetska družba

²⁸ Beatriz de Leon Cobo je francoska študentka doktorata iz sociologije na pariški univerzi (*ED-Sciences et Société de l'Université de Paris*), strokovnjakinja na področju nasilne radikalizacije v Sahelu in Evropi, raziskovalka in svetovalka na področju varnosti, radikalizacije in konflikta v Sahelu, Zahodni Afriki in Evropi.

²⁹ Vršilec dolžnosti Republike Venezuele kljub temu, da je Narodna skupščina Venezuele trdila, da je njegova izvolitev leta 2018 nezakonita, in na čelo postavila Juana Guida, ki pa mu ni uspelo vzpostaviti prehodne vlade, saj ima Maduro še vedno nadzor nad večino institucij v Venezueli. Maduro je bil predsednik venezuelske republike od leta 2013.

pod nadzorom države, pa ima velike interese pri venezuelskih naravnih virih. Venezuela je v zadnjih letih kot država zdrsnila v kaos. Madurova politika se je pokazala kot neučinkovita in je zagotovo prispevala h krizi ter izselitvi več milijonov Venezuelcev. Vendar so se tudi Američani dejavno vpletli v državo, saj je Trumpova administracija takrat javno podprla opozicijo, skupaj z uglednimi osebnostmi, Madurovimi nasprotniki, kot je venezuelski predsednik narodne skupščine Juan Guaido (Ouinn, 2020). Tako kot je Rusija uporabila plačance za svoje interese, je tudi Erik Prince predlagal uporabo ameriških zasebnih vojaških podjetij za strmoglavljenje Madura (Ruhel, 2022).

5.2.1 Wagnerjevo delovanje v Ukrajini

Od začetka delovanja Wagnerjeve skupine se zahodne države z njo niso posebej ukvarjale, saj jim takrat še ni pomenila nekega tveganja, njeno delo pa je bilo tudi bolj ali manj zamegljeno. Šele ponovna vključitev v vojaško operacijo v Ukrajini (leta 2022) in njeno odkrito delovanje ter javno novačenje plačancev v raznih ruskih mestih in drugod po svetu, tudi v ruskih zaporih (da bi povečali »ruske sile« v donbaški regiji), so zahodnim državam pokazali, da ne gre za nepomembno vojaško podjetje, temveč za močno in vplivno organizacijo, ki za svoje dejavnosti množično uporablja silo plačancev. Čeprav je rusko obrambno ministrstvo Wagnerjevo skupino deloma zalagalo tudi s strelivom, močno ognjeno podporo in drugo vojaško opremo pri skoraj samostojni operaciji v donbaški regiji v mestih Bahmut, Soledar in okolici, pa je uradno ni priznavalo kot del vojaških sil. Imeli so jo za skupino prostovoljcev, ki pomagajo Ruski federaciji v vojaški operaciji v Ukrajini. Čeprav so zasebna vojaška podjetja v Rusiji uradno prepovedana, se je Wagnerjeva skupina januarja 2023 v Sankt Peterburgu uradno registrirala kot pravna oseba – zasebno vojaško podjetje (PMC Wagner Center). Ruska stran ji na začetku tudi ni onemogočala rekrutacije zapornikov v Rusiji. Tako se je njena številčnost z začetnih nekaj tisoč pripadnikov povečala na nekaj deset tisoč. Zapornikom, ki so se pridružili Wagnerjevi skupini ali vojski in so sodelovali v vojaški operaciji v Ukrajini vsaj pol leta, je bila v zameno obljubljena odpustitev zaporne kazni. Ker se je prvotno načrtovano hitro zavzetje mest Bahmut, Soledar in okoliških krajev zavleklo v večmesečno operacijo z več uspehi Wagnerjeve skupine, je Prigožin uvidel priložnost in začel javno promovirati svoje podjetje po javnih medijih. Ruske oblasti delovanja Wagnerjeve skupine sicer niso prepovedale, so pa izdale navodilo domačim medijem, da se ne posvečajo preveč objavljanju njenih uspehov, kar kaže, da so tudi same nanjo gledale s precejšnjo

pazljivostjo. Bolj zaradi Prigožinovega javnega oglašanja, kritiziranja ruskih vojaških vodilnih častnikov, njihovega vodenja operacije in promoviranja svojih uspehov kot podjetja samega. Po nekaj mesecih so ji tudi omejili rekrutacijo zapornikov in zalaganje s strelivom za boje. Prigožin je zaradi tega javno kritiziral ruske oblasti in rusko obrambno ministrstvo ter njegovo vodstvo, saj da mu onemogočajo uspehe v operaciji in tako povzročajo nepotrebne žrtve. Hkrati je izrazil, da bo kot vodja uspešnega zasebnega in domoljubnega vojaškega podjetja kandidiral na naslednjih ukrajinskih predsedniških volitvah. Prozahodno usmerjeni mediji (ameriški New York Post, angleški Daily Star in japonski The Japan Times) pa so se v začetku leta 2023 začeli spraševati, ali bo Prigožin celo morebitni naslednji predsedniški kandidat v Ruski federaciji. To kaže na velike želje lastnika zasebnega vojaškega podjetja po uspehu v vojaški operaciji v Ukrajini, ki bi Rusiji prinesel odločilno prednost, podjetju pa svetovno prepoznavnost in moč, samemu Prigožinu pa močan vpliv. Mesto Bahmut v donbaški regiji pa je s tem tudi postal prostor za merjenje moči ukrajinske vojske in ruskega zasebnega vojaškega podjetja.

5.3 Delovanje drugih pogodbenih oboroženih sil v Ukrajini

Rusko-ukrajinski vojaški spopad je razkril pomembno značilnost, in sicer, da ta spopad ni samo spopad med dvema državama, temveč sta obe v konflikt (odkriti ali zakriti) novačili tuje bojevnike z vsega sveta. Novembra 2022 je ruski ambasador Anatolij Antonov trdil, da tuji vojaki, ki se bojujejo ob boku Ukrajincev, lovijo ruske in da poteka pravi safari. Mediji v ukrajinskem konfliktu sodelovanje plačancev in prostovoljcev še prav posebej izpostavljajo. Soufan Center, ki je ameriška globalna varnostna neprofitna raziskovalna skupina, trdi, da je bojišče v Ukrajini izjemno kompleksno, prepleteno z zasebnimi vojaškimi pogodbenimi podjetji, tujimi bojevniki, prostovoljci, plačanci, ekstremisti in terorističnimi skupinami (Nanda, 2022).

Mednarodno legijo teritorialne obrambe Ukrajine (ukrajinsko tujsko legijo) je 27. februarja 2022 ustanovila ukrajinska vlada na prošnjo predsednika Ukrajine Volodimira Zelenskega za pomoč boju proti ruski invaziji na državo. Tujski legiji so se pridružili legionarji iz več kot devetdesetih držav. Ukrajinski zunanji minister pa je 6. marca 2022 trdil, da legijo sestavlja že več kot 20.000 prostovoljcev. Največ naj bi bilo Gruzijcev, Britancev in Američanov (Fight for Ukraine, 2022). Čeprav naj bi bili tuji prostovoljci (legionarji) integrirani v ukrajinske obrambne sile in s tem njihovo delovanje zakonito, se pojavlja vprašanje, ali gre vseeno izključno

za plačance, kot jih označuje Ruska federacija, ali pa za legitimne vojake, ki so zaščiteni z mednarodnim vojaškim pravom (Malet³⁰, 2022).

Slika 2: Logotip Mednarodne legije teritorialne obrambe Ukrajine (vir: International Legion of Defence of Ukraine, 2022)

Mozartova skupina je bila še ena izmed zasebnih vojaških podjetij, ki so leta 2022 delovala v Ukrajini. Andrew Milburn³¹ je zbral prostovoljce (20–30) za usposabljanje prebivalstva v boju za Kijev, pomagali pa so pri usposabljanju iz protioklepniških sistemov in drugega pehotnega orožja. Delovali so tudi v Donbasu, natančneje v okolici mesta Bahmut, kjer je delovala tudi Wagnerjeva skupina. Prostovoljce so sestavljali moške iz Združenih držav Amerike, Velike Britanije in drugih držav. Ukvarjali so se še s humanitarno pomočjo in evakuacijami ogroženega prebivalstva. Predstavljali so tako imenovane bojne multiplikatorje (Ram³², 2022). Mozartova skupina pa je 31. januarja 2023 prenehala delovati. Ker se je financirala z donacijami, teh pa ni bilo dovolj, hkrati pa so bili člani skupine obtoženi nemoralnega delovanja v ukrajinskem civilnem okolju, je Milburn moral skupino razpustiti.

Ameriško zasebno varnostno podjetje Allied Extract³³, ustanovljeno leta 2021, je bilo še eno delujoče podjetje v Ukrajini. Zaposleni v tej družbi so prve izkušnje dobili v Afganistanu, kjer so se ukvarjali z evakuacijo civilistov iz naselij, ki so jih zajeli talibani. V vojaški operaciji v Ukrajini so opravljali naloge evakuacije prebivalstva, humanitarne pomoči in usposabljanje na področju medicine

³⁰ David Malet je profesor javnih odnosov na American University in avtor knjige *Foreign Fighters: Transnational Identity in Civil Conflicts*.

³¹ Andrew Milburn je upokojeni polkovnik ter nekdanji pripadnik ameriških marincev in ustanovitelj Mozartove skupine.

³² Ed Ram je britanski novinar in dopisnik britanskega časopisa *The Guardian*.

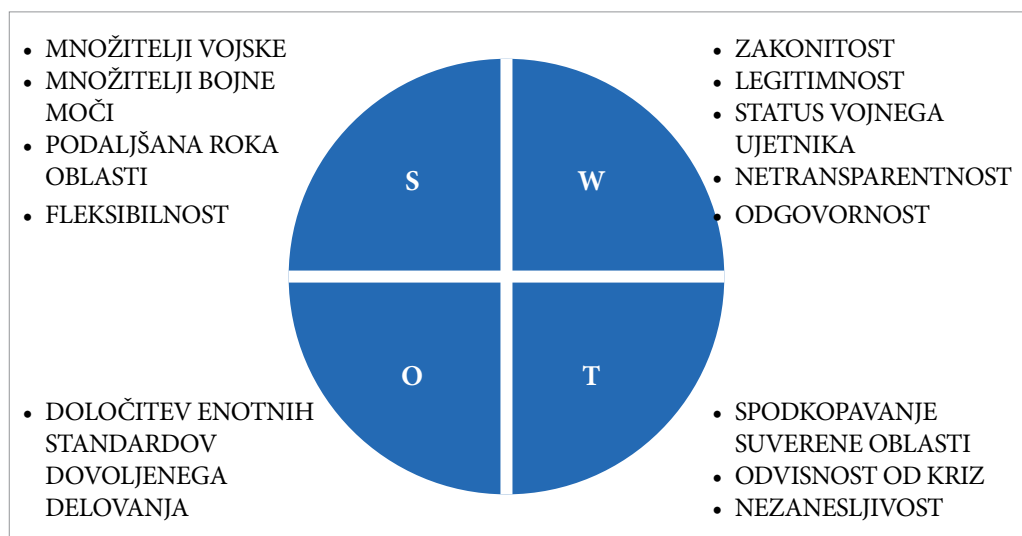
³³ Ustanovitelj podjetja Allied Extract, ki se financira iz donacij, je Harvey G. (ameriški vojaški veteran, nekdanji pripadnik ameriških specialnih sil).

(Organizacija Allied Extract, 2022). Posredovanje zaposlitvenih možnosti za plačance v različnih konfliktih po svetu (tudi v Ukrajini) in za različna zasebna vojaška podjetja prav tako ponuja spletni portal ameriškega izvora Silent Professionals³⁴, kjer se plačanci lahko zaposlijo za opravljanje različnih vojaških nalog (Silent Professionals, 2022).

Našteti primeri kažejo na prepleteno sodelovanje ekspedicijskih pogodbenih oboroženih sil, plačancev in oboroženih sil držav, ki delujejo vzporedno na nekem kriznem območju. Nekateri za osebni dobiček, drugi kot oborožene sile držav za strateške cilje držav. Navedeno pa potrjuje to, da je bazen »plačane vojaške sile« še kako poln, kljub temu da je z mednarodnim pravom prepovedana.

6 Analiza prednosti in pomanjkljivosti uporabe pogodbenih oboroženih sil

Pri raziskovanju zasebnih vojaških podjetij smo na podlagi sinteze raziskovanja ugotovili nekatere prednosti in pomanjkljivosti uporabe pogodbenih oboroženih sil. Hkrati smo pri tem izluščili še priložnosti in tveganja njihove uporabe, kar je prikazano na shemi 1.

Shema 1: Prednosti, priložnosti, pomanjkljivosti in tveganja uporabe zasebnih vojaških podjetij (angl. strengths, opportunities, weaknesses, threats – SWOT).

³⁴ Spletni portal (2–10 zaposlenih), izvirno ustanovljen v Združenih državah Amerike, posrednik zaposlitvenih priložnosti za vojne veterane v različnih sektorjih in različnih državah.

Z vidika napotitve oboroženih sil v ekspedicijske operacije, ki so zaradi pojava nekonvencionalnega in asimetričnega vojskovanja vedno bolj kompleksne in ko strateški cilji držav niso več nujno le vojaški, je jasno, da oborožene sile niso več zmožne opraviti vseh nalog, s katerimi bi se morale spopasti na nekem območju, ali pa za to niso primerne. Pri povečevanju vojaških nalog in manjšanju vojaških sil lahko pogodbeniki prevzamejo številne naloge in tako izboljšajo prilagodljivost oboroženih sil, ki je v kompleksnih vojnah več kot nujna. Najmanjše pogodbenih oboroženih sil pa v takih primerih predstavlja *prednosti njihove uporabe*. Mozartova skupina je ukrajinski vojski pomagala pri usposabljanju mobiliziranih enot za spopad in tako povečala njihovo bojno moč ter omogočila hitrejši prenos znanja na mobilizirane ukrajinske enote, hkrati pa prevzela še del vojaških nalog (evakuacijo prebivalstva ipd.). Podobno so pogodbeniki izvajali v Afganistanu, kjer so usposabljali afganistansko vojsko in policijo. Ukrajinska tujska legija, pri čemer govorimo o več deset tisoč prostovoljcih in pri čemer so sodelovali številni z vsega sveta, je pomnožila vojaško moč ukrajinske vojske, pripravljene za boje. Podobno vlogo je opravljala Wagnerjeva skupina med operacijo v mestu Bahmut (pa tudi drugod), kjer so več mesecev potekale brutalne bitke za osvojitve mesta, in ki ji je prav tako uspelo rekrutirati več deset tisoč pripadnikov, ki so pomagali ruski strani. Tako sta obe strani tudi navidezno zmanjšali število vojaških žrtev, saj jima ni bilo treba angažirati toliko lastnih vojaških sil ali pa so jim ti omogočili več časa za pripravo svojih vojaških sil. Tudi ameriške sile so ob začetku zmanjševanja sil v Iraku hkrati povečale napotitve zasebnih vojaških podjetij, ki so nadaljevala opravljanje nalog za ameriške interese. Da so pogodbene oborožene sile podaljšana roka države pri doseganju strateških ciljev (tudi nevojaških), pa nam jasno pokaže delovanje Wagnerjeve skupine na afriški celini, kjer očitno uspešno zasleduje strateške cilje Ruske federacije pri zagotavljanju virov, sebi pa zagotavlja dobiček in svoj obstoj. Ni pa Ruska federacija edina, ki uveljavlja strateške cilje na opisan način, temveč je to običajno tudi drugod.

Drži, da so številna zasebna vojaška podjetja pripomogla k nemalokateri rešitvi konfliktov ali pa so vojaškim silam držav vsaj olajšala delo, vendar se vse od dovolitve pojava zasebnih varnostnih podjetij kljub temu na mednarodnem in akademskem področju vseskozi še vedno pojavljajo dileme o sprejemljivosti njihovega delovanja. Obe podjetji (Blackwater in Wagnerjeva skupina) sta po navedenih primerih večinoma izvajali dejavnosti posredovanja plačane sile za delovanje oziroma bojevanje. Medtem ko naj bi Blackwater večinoma izvajal patroljiranje, izvidovanje, usposabljanje ipd., se je Wagnerjeva skupina aktivno vpletala v boje in velikokrat bolj ali manj samostojno izvajala bitke in operacije

(Sirija, donbaška regija, mesto Bahmut v Ukrajini ipd.). Pomanjkljivost uporabe pogodbenih oboroženih sil pa je prav v tem, da so kot taki nezakoniti akter (plačana sila in plačanci). Tako so tudi nelegitimni akter, saj jim je podelitev pravice do uporabe smrtonosne sile prepovedana z mednarodnimi konvencijami, njihovo delovanje je velikokrat netransparentno, nadzor nad njihovim delovanjem je pomanjkljiv, odgovornost za neželena in kazniva dejanja pa vprašljiva. Država za plačance v takih primerih niti ni odgovorna, temveč so zanje odgovorna zasebna vojaška podjetja, hkrati pa je odgovornost tudi na vsakem plačancu samem, saj se ne bojuje »zakonito«. Proučevanje delovanja zasebnih vojaških podjetij v Afganistanu, Siriji in navsezadnje tudi v Ukrajini nam kaže na raznovrstnost sodelujočih in tudi na veliko netransparentnost njihovega angažiranja, saj se velikokrat sploh ne ve, kdo vse sodeluje v konfliktih in kaj tam počne. Doseganje varnosti s komplementarnimi akterji pa pomeni razpršitev nalog in otežen nadzor. Smrt sedemnajstih nedolžnih civilistov, ki so jih septembra 2007 ubili plačanci Blackwaterja na trgu Nisour v Bagdadu, nam je pokazal primer neupravičene uporabe sile in poudaril vprašanje legitimnosti njihove uporabe. Ameriška država odgovornosti za uboj civilistov ni prevzela, kljub temu da jih je sama najela za delovanje v Iraku. Pogodbeniki, ki so bili pozneje sicer obsojeni, pa so bili po nekaj letih tudi pomiloščeni, saj da so delovali za blaginjo ameriške države. Tudi vprašanje reševanja odgovornosti morebitnih vojnih zločinov Wagnerjeve skupine v Ukrajini bo po vsej verjetnosti zahtevala veliko prizadevanj.

Tveganja uporabe pogodbenih oboroženih sil se kažejo predvsem v možnosti pojava konflikta interesov med najemnikom in najetim. Spodkopavanje državnih oblasti ter izvajanje pomoči pri načrtovanju in izvedbi državnih udarov, njihovi odvisnosti od vojn in konfliktov je samo nekaj primerov tveganja njihove uporabe. Primer angažiranja Wagnerjeve skupine v Ukrajini pokaže močan vpliv zasebnega vojaškega podjetja tako na bojišču kot v politiki. Njegovo delovanje v mestih Bahmut, Soledar in okolici v donbaški regiji, kjer so več mesecev potekale brutalne bitke, je pokazalo velik uspeh. Populistična propaganda Wagnerjeve skupine in uspehov Prigožina, pa tudi kritiziranje ruskih obrambnih oblasti (nezadovoljstvo z njihovim poveljniškim kadrom in poveljevanjem, prepočasno zagotavljanje streliva, omejevanje rekrutacije zapornikov, kritiziranje izvajanja ruskih vojaških manevrov) govorita o močnem interesu in vplivu zasebnega varnostnega podjetja. Prvotno načrtovana »tiha« pomoč ruski vojski se je sprevrgla v željo lastnika podjetja tudi po političnih ciljih. Ruski predsednik, ki je delovanje Wagnerjeve skupine dovoljeval, pa bi v prihodnje lahko dobil

konkretnejšega kritika svoje oblasti in oboroženih sil, kar bi lahko imelo tudi daljnosežne posledice.

Vpliva na politiko pa nam ne kaže le delovanje Wagnerjeve skupine, temveč tudi močno lobiranje Erika Princea, ki je prav tako iskal priložnosti za angažiranje svojega podjetja v Siriji po umiku ameriških sil. Erik Prince je takrat močno lobiral pri tedanjem ameriškem predsedniku Donaldu Trumpu, da bi opravljanje nalog ameriške vojske lahko prevzeli plačanci njegovega podjetja. Pa tudi njegova želja oblikovanja zasebnega vojaškega in obrambnega podjetja v Ukrajini, kjer bi zaposlil nekdanje ukrajinske veterane in združil vojaška tehnološka podjetja. Čeprav mu ne eno ne drugo ni uspelo, zaradi tega ni javno kritiziral ameriških oblasti, kar je za profesionalno zasebno podjetje, ki ga je najela država in je za to plačano, skorajda nujno. V nasprotnem je težko določiti mejnik, ali ima najemnik opravka s profesionalnim podjetjem ali podjetjem z znaki paravojaške enote, ki lahko nosi svoje skrite cilje.

Priložnosti uporabe zasebnih vojaških podjetij se kažejo v mednarodnopravni ureditvi njihovega delovanja in v dosegu splošnega konsenza glede dopustnosti nalog njihovega delovanja, to je postaviti jasna navodila, kaj so naloge oboroženih sil in kaj so lahko naloge pogodbenih oboroženih sil. Varnost se v moderni dobi ni izboljšala, temveč se je zaradi pojava številnih akterjev s svojimi interesi le še poslabšala oziroma je prešla v druge dimenzije. Ker oborožene sile niso več primerne za doseganje vseh ciljev držav, bi mednarodnopravna ureditev (ne le ureditev posameznih držav, ki različno gledajo na njihovo sprejemljivost in angažiranje) in sprejetje konsenza o zasebnih vojaških podjetjih legalizirala njihovo delovanje, hkrati pa bi potencialno prinesla večji nadzor in transparentnost njihovega delovanja v vojnah ali konfliktih. Tako bi preprečili morebitni pojav zasebnih oboroženih sil, miru pa ne bi bilo mogoče kupiti.

7 Sklep

Med proučevanjem delovanja zasebnih vojaških podjetij smo ugotovili, da so se plačanci uporabljali že v srednjem veku, da so takrat predstavljali časten posel in sredstvo, s katerim so vladajoči dosegali ekspanzivne cilje. Danes pa je zasebna varnost del dobičkonosnega posla, delež katerega na svetovni ravni iz leta v leto eksponentno raste in ki je namenjen za doseganje strateških, ekonomskih, političnih in vojaških ciljev. Poskusi, da bi takšna podjetja, ki ponujajo plačano silo, prepovedali, se niso uresničili, kljub prepovedi njihove uporabe v ženevskih konvencijah in njihovih protokolih, pa tudi drugih v raznih konvencijah. Njihova

uporaba je nekje postala običajna, siva polja v pravnih dokumentih pa omogočajo njihovo delovanje. Delovanje in ureditev delovanja zasebnih vojaških podjetij sta v večini v rokah držav samih, države in njihovi politični interesi pa si različno razlagajo dopustljivost in globino njihovega delovanja. Zato je dandanes namen pogodbenih oboroženih sil z vidika držav optimizacija delovanja vojaških sil držav, saj jim omogočajo prenos nalog, ki jih vojska sama ni zmožna opraviti ali pa ni primerno sredstvo za njihovo doseganje.

Prednosti najemanja pogodbenih oboroženih sil v ekspedicijskih operacijah vsekakor obstajajo in se kažejo v tem, da pogodbene oborožene sile predstavljajo množitelje bojne moči, množitelje vojaške sile ter so podaljšana roka državnih oblasti za doseganje nevojaških ali vojaških ciljev držav. Pomanjkljivosti, ki se pojavljajo pri najemanju pogodbenih oboroženih sil, pa so, da so nezakoniti akter (govorimo o zasebnih vojaških podjetjih, ki posredujejo plačano silo za ofenzivne namene, in plačancih). Taki akterji v vojnah nimajo statusa vojnega ujetnika in niso zaščiteni. So nelegitimni akter, saj nimajo pravice uporabljati smrtonosne sile in se bojevati. Njihovo najemanje in delovanje sta velikokrat netransparentna, nadzor nad njihovim delovanjem pomanjkljiv, odgovornosti za neželena dejanja pa država najemnica ni dolžna sprejemati, saj sta za to odgovorna plačanec in podjetje. Tveganja, ki jih zasebna vojaška podjetja lahko predstavljajo, pa so v morebitnem pojavu konflikta interesov med podjetjem in najemnikom, njihovih zmožnostih spodbujanja državnih oblasti (pomoč pri državnih udarih) ter v vplivanju na države za nadaljevanje konfliktov in kriz. Ker oborožene sile držav niso vedno primerne za doseganje vseh državnih ciljev, bi bila priložnost v sprejetju mednarodnopravne opredelitve in v dosegu soglasja glede obsega ter načina delovanja in v vrsti dovoljenih nalog pogodbenih oboroženih sil. To bi legaliziralo njihovo delovanje, hkrati pa bi potencialno prineslo večji nadzor in transparentnost njihovega delovanja v vojnah ali konfliktih, pa tudi drugod. Preprečitve njihovega delovanja namreč ni več mogoče pričakovati, temveč ravno nasprotno.

8 Literatura in viri

1. American Expeditionary Force. U.S. History, [online]. Dostopno na: <https://www.u-s-history.com/pages/h4248.html>. [26.12.2022].
2. Army Doctrine Reference Publication. No 3-0. 2016. *Headquarters Department of the Army, Whashington DC*, [online]. Dostopno na <http://www.apd.army.mil/>. [27. 10. 2022].
3. Clivaz, E. 2008. *Private Contractors on the Battlefield*. Zürich. International Relations and Security Network.
4. De León Cobo, B. 2022. Russian influence in Sahel: Wagner and the support of military juntas. Friedrich Naumann Foundation, [online]. Dostopno na: 1. april.<https://www.freiheit.org/spain-italy-portugal-and-mediterranean-dialogue/russian-influence-sahel-wagner-and-support-military>. [1. 11. 2022].
5. El Mquirmi, N. 2022. Navigating in a Grey Zone: Regulating PMSC's. *Policy Centre for The New South*. Rabat, [online]. April 2022. Dostopno na: https://www.policycenter.ma/sites/default/files/2022-04/PB_27-22_Mquirmi.pdf. [10. 2. 2023].
6. Fight for Ukraine, [online]. Dostopno na: <https://fightforua.org/>. [6. 12. 2022].
7. Gielink, D. (2007). *No Contractors on the Battlefield: The Dutch Military's Reluctance to Outsource*. V Jäger, T., ur. 2007. *Private Military and Security Companies. Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*. Wiesbaden. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
8. How Mercenaries, Wagner Group are shapping Ukraine Invasion. *NEWSY*, [online]. 28. september. Dostopno na: https://scrippsnews.com/stories/how-mercenaries-wagner-group-are-shaping-ukraine-invasion/?fbclid=IwAR0ES0jflYQIQs1Y6F80Ma430PYndjyOfz0JYv8IIxPnQvLBf-dJaSVoG_gil. [16. 12. 2022].
9. International Code of Conduct for Private Security Providers [online]. 2010. Švicarska konfederacija. Švica. Dostopno na: <https://icoca.ch/the-code/>. [24. 2. 2023].
10. International Legion of Defence of Ukraine. *Wikipedia*, [online]. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/International_Legion_of_Territorial_Defence_of_Ukraine. [6. 12. 2022].
11. Jäger, T. 2007. *Private Military and Security Companies. Chances, Problems, Pitfalls and Prospects*. Wiesbaden. VS Verlag für Sozialwissenschaften.
12. John J. Peshing, [online]. Dostopno na: <https://sl.alegsaonline.com/art/50689>. [26. 12. 2022].
13. Kladnik, T. 2022. Oborožene sile. *E-enciklopedija slovenske osamosvojitve, državnosti in ustavnosti*, [online]. Dostopno na: <https://enciklopedija-osamosvojitve.si/clanek/oborozene-sile/>. [12. 12. 2022].
14. Košečkina, V. 2022. V okviru oboroženih sil Ukrajine so opazili plačance ameriške PMC. *Lenta.ru*, [online]. 10. september. Dostopno na: https://lenta.ru/news/2022/09/10/nayemniki_chvk/. [20. 11. 2022].

15. Krahmann, E. in drugi. 2011. *The role of private security companies in CSDP missions and operations*. Directorate General for External Policies. European Parliament.
16. Logo Wagnerjeve skupine. *Wikipedija*, [online]. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Wagner_Group#/media/File:Logo_of_the_Wagner_Group.svg. [15. 11. 2022].
17. Malet, D. 2022. The risky status of Ukraine's foreign fighters. *Foreign Policy*, [online]. 15. marec. Dostopno na: <https://foreignpolicy.com/2022/03/15/ukraine-war-foreign-fighters-legion-volunteers-legal-status/>. [15. 3. 2022].
18. McFate, S. 2014. *The modern mercenary. Private Armies and what they mean for World Order*. New York. Oxford University Press.
19. Nanda, P. 2022. Russia-Ukraine War Ignites the Dirty Battle of Foreign Mercenaries, Private Army and Crazy Volunteers. *The EurAsian Times*, [online]. 13. november. Dostopno na: <https://eurasianimes.com/russia-ukraine-war-ignites-the-dirty-battle-of-foreign-mercenaries/?fbclid=IwAR3SyC0DI9IpiuJ3hBRLxaz8H4-feCiYTHZLdyOdFckVXtgLGrTzWzzQr7w>. [13. 11. 2022].
20. Nauman, Sadiq. 2022. Analysis: Blackwater mercenaries: NATO's secrete weapon in Ukraine War. *Muslim Mirror*, [online]. 5. marec. Dostopno na: <https://muslimmirror.com/eng/analysis-blackwater-mercenaries-natos-secret-weapon-in-ukraine-war/>. [5. 12. 2022].
21. Organizacija Allied Extract, [online]. 2022. Dostopno na: <https://alliedextract.org/>. [25. 2. 2023].
22. Osborn, W. J. 2021. Mad Mike Hoare: How a Businessman Became a Legendary Mercenary. *Wafrafe History Network*, [online]. Dostopno na: <https://warfarehistorynetwork.com/mad-mike-hoare-how-a-businessman-became-a-legendary-mercenary/>. [3. 11.2022].
23. Quinn, S. 2020. Skupina Wagner. Prikriti, toda smrtonosni podaljšek Putinove oborožene diplomacije. *Portal Plus*, [online]. 12. januar. Dostopno na: <https://www.portalplus.si/3581/skupina-wagner/>. [12. 12. 2022].
24. Ram, E. 2022. Mozart Group: the Wesern ex-military personnel training Ukraine recruits. *The Guardian*, [online]. 5. avgust. Dostopno na: <https://www.theguardian.com/world/2022/aug/05/mozart-group-western-ex-military-training-ukrainian-recruits>. [1. 11. 2022].
25. Ruhel, J. P. 2022. Will the Ukraine conflict turn private? *Asian Times*, [online]. 15. julij. Dostopno na: <https://asiatimes.com/2022/07/will-the-ukraine-conflict-turn-private/>. [15. 10. 2022].
26. Sapien, J. in Kaplan, J. 2022. How the US has Struggled to Stop the Growth of a Shadowy Russian Private Army. *Pro Publica*, [online]. 27. maj. Dostopno na: <https://www.propublica.org/article/wagner-group-russia-putin-private-army?fbclid=IwAR2bnY9q8ULxSP7McintZiV1b5GcqCB3w9lgMWDywyQUapxotNC1W93sl80>. [27. 10. 2022].

27. Silent Professionals, [online]. Private Security Job Market. Dostopno na: <https://silentprofessionals.org/>. [1. 12. 2022].
28. Snodgrass, E. 2021. Blackwater founder Erik Prince had plans to pitch 10 billion dollars private army in Ukraine, Time reports. *The Businessinsider*, [online]. 8. julij. Dostopno na: <https://africa.businessinsider.com/politics/blackwater-founder-erik-prince-had-plans-to-create-a-dollar10-billion-private-army-in/lsgx91r>. [2. 1. 2023].
29. Swift, J. 2022. »First Battle of Fallujah«. *Encyclopedia Britannica*, [online]. Dostopno na: <https://www.britannica.com/event/First-Battle-of-Fallujah>. [28. 12. 2022].
30. Ten Thousand. *Wikipedia*, [online]. Dostopno na: https://en.wikipedia.org/wiki/Ten_Thousand. [13. 12. 2022].
31. The Montreux Document, [online]. 2006. Geneva Centre for Security Sector Governance. Švica. Dostopno na: <https://www.montreuxdocument.org/about/participants.html>. [24. 2. 2023].
32. What is Russia's Wagner group in Ukraine? *BBC NEWS*, [online]. 23. januar. Dostopno na: <https://www.bbc.com/news/world-60947877>. [3. 10. 2022].
33. Zuess, E. 2015. Ukrainian Nazis Pay Private Military Company Academi (formerly Blackwater) for Training, Russian Report. *Global Research*, [online]. 3. januar. Centre for Research on Globalization. Dostopno na: https://www.globalresearch.ca/ukrainian-nazis-pay-private-military-company-academi-formerly-blackwater-for-training-russian-report/5422667?fbclid=IwAR21CHmqSdDJ8WLMkonvc6kYqFE-QKzuOyMGqg9wd3mhSK_6WCEnBRSIEvnM. [3. 12. 2022].
34. Zidar, A. 2019. *Ženevske konvencije in dopolnilni protokoli. Fakulteta za družbene vede in Ministrstvo za zunanje zadeve Republike Slovenije*, [online]. Ljubljana. (dostopno na: <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MZZ/Dokumenti/multilateral/mednarodno-pravo/Zenevske-konvencije.pdf>). [3. 3. 2023].
35. Žužek, A. 2022. Bitke za naše demokratične vrednote in svobodno življenje se tokrat bijejo v Ukrajini. *siol.net*, [online]. 24. junij 2022. Dostopno na: <https://siol.net/novice/slovenija/bitke-za-nase-demokracne-vrednote-in-svobodno-zivljenje-se-tokrat-bijejo-v-ukrajini-581930>. [26. 12. 2022].